

De verovering van Badajoz

In augustus 1936 werd de stad Badajoz veroverd door de troepen van Franco onder bevel van luitenant-kolonel Yagüe. Beweerd wordt dat deze duizenden medestanders van links zoals communisten en socialisten in de arena van Badajoz liet executeren. Hoewel niemand ontkent dat er executies hebben plaatsgevonden, kan dit verhaal gezien worden als onderdeel van de propaganda-oorlog tussen links en rechts die nog altijd voortduurt.

Het feest van Yagüe?

Op 27 oktober 1936 verscheen er in het Madrileense dagblad *La Voz* een artikel over de executies door de nationalistische opstandelingen onder leiding van luitenant-kolonel Juan Yagüe in de arena van Badajoz waarvan hier een deel in vertaling wordt weergegeven.

Nadat Yagüe Badajoz veroverd had (...) liet hij alle gevangenen militieleden bijeenrijven in de arena en ook iedereen die geen wapen had gebruikt, maar als aanhanger van links werd beschouwd. En hij organiseerde een feest voor de reactionairen uit de stad wier levens gespaard waren door het volk en het wettelijk gezag.

Op de eerste rijen tribunes namen voorname heren plaats, vrome dames, elegante meisjes, jonge falangisten, (...) eerbiedwaardige geestelijken, deugdzaam monniken en nonnen met deemoedige blik onder hun witte kap. Te midden van dit luisterrijke gebeuren stonden mitrailleurs opgesteld.

Toen het sein was gegeven - we veronderstellen door bazuingeschal - werden de stierenhokken geopend en verschenen in de arena, die lag te blakeren in de augustuszon, de menselijke horden liberalen, republikeinen, socialisten, communisten en syndicalisten van Badajoz. (...)

Vol ontzetting en lijkbaleek drongen ze dicht opeen, de dood voor ogen... Yagüe zat op de ertribune in gezelschap van Castejón, zijn secondant. Hij werd omringd door hoffelijke, hem welgezinde landeigenaren, presidenten van broederschappen en provinciaals elegant geklede dametjes. Yagüe hief zijn hand en zwaaide met zijn halsdoek. En de mitrailleurs openden het vuur.

Juan Yagüe
1892-1952

Jay Allen
1900-1972

Nog altijd bestaat er onder aanhangers van republikeinen en nationalisten in en buiten Spanje verschil van mening over wat er precies is gebeurd in Badajoz tijdens de verovering ervan op 13 en 14 augustus 1936. Hoewel er onder historici nauwelijks aan getwijfeld wordt dat het verhaal over het feestje van Yagüe uit de lucht gegrepen is en een typisch voorbeeld vormt van propaganda, is er nog zeker discussie over de vraag hoeveel slachtoffers er nu eigenlijk gevallen zijn in Badajoz. Dat er veel doden zijn gevallen staat vast, maar over hoeveel het er zijn geweest en waar executies hebben plaatsgevonden bestaan tal van interpretaties, waarvan een van de meest vergaande die van de Amerikaanse journalist Jay Allen is. Op 30 augustus 1936 publiceerde hij in de *Chicago Tribune* een beschrijving van het bloedbad in de arena van Badajoz waarvan de titel luidde: 'Matanza de 4000 personas en Badajoz, ciudad de los horrores'.

De verovering van Badajoz

Aan de vooravond van de opstand van de militairen onder leiding van generaal Emilio Mola waren de spanningen in Spanje hoog opgelopen. Op tal van plaatsen werden volksmilities gevormd die huishielden onder geestelijken, grondbezitters en de rechtse elite waarbij kerken en kloosters in brand werden gestoken en mensen gemarteld of geëxecuteerd. De op 19 februari 1936 aangetreden linkse regering was niet bij machte om dat geweld te stuiten, sterker nog, ze deed er vrijwel geen moeite voor. De volksmilities werden gezien als de kern van het te formeren volksleger naar Russische snit. Ze konden vrijelijk hun gang gaan. Deze situatie verergerde zich toen op 19 juli de militairen revolteerden en de toenmalige premier José Giral begon met wapens uit te delen aan het volk.

Op de dag dat de opstand begon, marcheerden de volksmilities door de straten van Badajoz en werden enkele honderden personen die verdacht werden van antipathie jegens het linkse volksfront gevangengenomen. De politie (*Guardia Civil*) stond machteloos en het scheelde maar weinig of zij had zich direct aangesloten bij de rebellen van Mola. De in Badajoz gelegerde militairen sloten zich evenmin aan bij de opstandelingen. Op 21 juli kwam het bevel vanuit Madrid aan de plaatselijke legerleiding het merendeel van de troepen over te brengen naar de hoofdstad waar men zoveel mogelijk militaire eenheden begon samen te trekken om de stad te verdedigen tegen de verwachte aanval van de nationalistische legers. Eén ervan, onder leiding van luitenant-kolonel Yagüe, was op bevel van Franco begonnen aan een opmars vanuit Marokko en koerste richting Badajoz om deze stad op de republikeinen te veroveren. Dat betekende het afwijken van de route naar de hoofdstad, maar Franco hield er niet van om republikeinse bolwerken in de rug te hebben.

Op 25 juli arriveerde in Badajoz de nieuwe militaire commandant van de provincie, kolonel Ildefonso Puigdengolas Ponce de León, die zich ervan bewust was dat de verdediging van de stad zwak was. Niet meer dan enkele honderden milicianos (leden van de volksmilities) die slecht bewapend waren, overgebleven militairen en de leden van de politie-eenheden. Hij eiste onmiddellijk onvoorwaardelijke loyaliteit van allen aan de centrale regering, maar omdat hij de Guardia Civil niet vertrouwde, besloot hij hem te ontwapenen en in navolging van Giral deze wapens uit te delen onder de milicianos. Hiermee nam hij een enorm risico, want op 5 augustus meldden zich goed bewapende milicianos bij de gevangenis van Badajoz waar driehonderd sympathisanten van rechts zaten opgesloten met de kennelijke bedoeling hen te executeren. Het was te danken aan een plaatselijke industrieel, die niet alleen linkse sympathieën had, maar ook over connecties beschikte binnen het republikeinse volksfront, dat deze aanval van milicianos op de gevangenis werd voorkomen.

Ildefonso Puigdengolas
1876-1936

Vanaf 9 augustus werd Badajoz gebombardeerd door de nationalistische luchtmacht die gebruik maakte van door Hitler-Duitsland ter beschikking gestelde vliegtuigen. Talloze burgers ontvluchtten de stad richting Portugese grens waar zij de inmiddels gearriveerde buitenlandse journalisten vertelden over de verschrikkingen aangericht door bombardementen van de militaire opstandelingen, maar ook over de terroristische acties van de volksmilities. Intussen was in de hele regio een spiraal van geweld ontstaan. Het gewelddadige gedrag van de milicianos dat tussen 7 en 13 augustus aan honderden mensen het leven kostte, bracht een even moorddadige reactie teweeg van de kant van de opstandelingen. Overal waar het oprukkende leger van Yagüe plaatsen veroverde, werden gevangenen zonder pardon gefusilleerd.

Op 13 en 14 augustus vond de definitieve aanval plaats op Badajoz, dat door zijn stevige ommuring en ondanks het geringe aantal verdedigers, niet gemakkelijk viel te veroveren. Om de uiteindelijke inname van de stad een extra heroïsche glans te geven, beweerde de rechtse propaganda dat er enkele duizenden goed gewapende milicianos de stad verdedigden, maar dat is één van de fabels van rechts waarvan er tijdens en na de Burgeroorlog talloze zijn opgedist. Na hevige bombardementen en gevechten wisten de militairen van de uit Marokko

afkomstige legereenheden van Franco leger uiteindelijk de stad binnen te komen die door man-tot-man gevechten werd veroverd. Elke inwoner, militair of burger, die een wapen droeg, werd meedogenloos geëxecuteerd. Journalisten die op 15 augustus werden toegelaten tot de stad meldden dat overal lijken lagen en dat zelfs in de kathedraal, waar milicianos en linkse burgers zich hadden verschanst, mensen waren geëxecuteerd.

De arena: bloedbad of niet?

Dat er in Badajoz op flinke schaal mensen van links zijn omgebracht leidt geen twijfel. Net als elders werd iedereen die verdacht werd van wapengebruik zonder enige vorm van proces door de nationalistes doodgeschoten. Maar

hoeveel zijn het er geweest? En is het waar dat de arena gebruikt werd als plaats voor massale executies? Van belang is te constateren dat door de meeste journalisten die als eersten de stad na de verovering bezochten melding gemaakt werd van de vele lijken die overal te vinden waren, van massatransporten ervan en van verbrandingen op het kerkhof (de rookpluimen waren zichtbaar vanaf de grens met Portugal), maar vrijwel geen enkele journalist spreekt van tekenen die wijzen op een massa-executie in de arena zoals in het verhaal over het feest van Yagüe wordt gesuggereerd. Een aantal van hen, waaronder Mario Neves van de zoals Mario Neves van de *Diario de Lisboa* had een onderhoud met Yagüe en op de vraag of het gerucht waar was dat er 2000 mensen waren geëxecuteerd, antwoordde de bevelvoerder: 'No deben ser tantos....' ofwel 'Zoveel waarschijnlijk niet.....'. Dat geeft aan dat niemand ooit de verschrikkingen van Badajoz heeft ontkend, ook Yagüe niet. Het staat wel vast dat er enkele honderden executies hebben plaatsgevonden, onder andere in de arena, maar het lijkt welhaast zeker dat de massa-executie in de arena, waarbij vierduizend zouden zijn omgekomen, tot de mythes van de Burgeroorlog behoort.

Toch heeft dit verhaal de wereld veroverd. Niet in het minst door toedoen van Jay Allen, maar ook door anderen zoals de Amerikaanse journalist John Withaker die in 1942 in het artikel *A witness from Spain* beweert Yagüe te hebben geïnterviewd vlak voor hij uit Badajoz richting Madrid vertrok waarbij deze antwoordde op de vraag waarom er 4000 'rooien' waren doodgeschoten:

"Of course we have killed them. What did you suppose? Will I take 4.000 red prisoners with my column, having to advance against the clock? Or will I leave them in my rearguard so that Badajoz will be red another time?"

Deze vermeende uitspraak van Yagüe is misschien wel de meest geciteerde in de propaganda-oorlog die tijdens en na de Spaanse Burgeroorlog heeft gewoed. Maar het lijkt niet erg waarschijnlijk dat Yagüe te koop zou hebben gelopen met het feit 4000 tegenstanders te hebben geëxecuteerd één dag na zijn bewering tegenover de journalist Mario Neves dat het aantal gefusilleerden minder zou zijn geweest dan 2000. Bovendien zou wanneer de weergave van Whitaker klopt, deze zeker in 1936 al zijn gepubliceerd en niet pas in 1942. Whitaker en Allen zijn waarschijnlijk nooit in Badajoz geweest.

In 2002 werd besloten de oude arena te slopen en op die plek een congrescentrum te bouwen. Maar de herinnering - vertekend of niet - aan wat er in Badajoz heeft plaatsgevonden blijft.

Willem Peeters, 18 juni 2010